

Významné osobnosti naší univerzity

První rektor Masarykovy univerzity (K 50. výročí úmrtí K. Engliše)

Prof. JUDr. Karel Engliš, narozený 17. 8. 1880 v Hrabyni u Opavy, absolvent práv na Karlově univerzitě, zpracoval s F. Weyrem návrh zákona o zřízení druhé české univerzity v Brně a přednesl jej s A. Jiráskem v Národním shromáždění. Stal se pak právem na rok 1919-1920 prvním rektorem MU. S Brnem byl však spjat už předtím: v letech 1910-1920 byl docentem národního hospodářství na České vysoké škole technické v Brně a v letech 1911-1918 jejím profesorem a děkanem odboru chemického inženýrství. Přešel pak na léta 1919-1939 jako profesor národního hospodářství na Právnickou fakultu MU, kde se stal na roky 1921-1922 jejím děkanem.

Zkoušky u něho byly náročné, i když zpravidla ponechával na posluchači, aby si sám vybral téma. Ale kladl pak takovéto otázky: „Co by se, pane kolego, asi stalo, kdyby vláda najednou rozhodla, že cena bot nesmí být u nás vyšší než třeba 40 Kč – ve všech výrobních, finančních a devizových souvislostech?“ nebo „Co by to znamenalo, kdyby naše Národní banka vyhověla požadavku vlády a půjčila jí třeba sto milionů na stavbu silnic?“ nebo „Co by se stalo, kdyby Národní banka snížila kurz koruny o deset procent?“ nebo „Co byste řekli poslancům, aby do naší ústavy bylo vloženo právo na práci?“ – Do svých seminářů si vybíral posluchače podle prospěchu nebo podle toho, co o kom jinak věděl. Posluchači se v něm učili diskutovat a vědecky postupovat.

Za hlavní náplň svého života považoval K. Engliš práci vědeckou. Už v roce 1913 vydal pro své posluchače litografované přednášky o národním hospodářství, pozoruhodné jeho novým přístupem k pojetí hospodářské hodnoty. Dále to byla *Theorie statistiky spotřebního hospodářství. Spotřební hospodářství 65 učitelských rodin na Moravě z roku 1913-1914* (1917). První národohospodářskou práci se stala jeho kniha *Peníze* (1918); ukazovala

podstatný rozdíl přístupu k měnové politice mezi K. Englišem a A. Rašínem. Jeho teleologické hledisko se objevilo propracované v knize *Základy hospodářského myšlení* (1922). Na Právnické fakultě v Brně pak následovaly knihy *Národní hospodářství* (1926), *Finanční věda* (1929), *Teleologie jako forma vědeckého poznání* (1930), *Teorie státního hospodářství* (1932) a hlavní jeho dílo – dvousvazková *Soustava národního hospodářství* (1938). Za války napsal několikasvazkovou *Velkou logiku*, z jejíhož rukopisu vydal po válce výtah *Malá logika* (1947). Po válce vydal ještě další spisy – *Národní hospodářství*, *Malá finanční věda*. Po listopadu vyšla jeho doplněná a upravená monografie *Hospodářské soustavy* a filozofická práce z padesátých let *Věčné ideály lidstva*.

V listopadu 1947 byl zvolen jednomyslně rektorem pražské Univerzity Karlovy (při jejím šestisetletém výročí). Jeho rektorský úřad však netrval ani tři měsíce. Na „vítězný únor“ reagoval 26. 2. 1948 rezignací. Výnosem ministra školství a osvěty byl zařazen mezi autory, jejichž spisy byly z veřejných knihoven vyřazeny. Dne 25. 8. 1952 obdržel výměr Ústředního národního výboru města Prahy s příkazem opustit do patnácti dnů Prahu. Byl přestěhován do Hrabyně a byl mu zrušen nárok na potravinové lístky a 23. 5. 1953 obdržel výměr Státního úřadu důchodového zabezpečení o odnětí starobního důchodu. Dne 13. 6. 1961 v Hrabyni zemřel.

Na závěr uvádím výňatky ze dvou Englišových řečí. První byla jeho řeč při otevření MU v Brně 11. 11. 1919 – *Hledáme pravdu, ale chceme dobro*: „(...) Pravdu hledati, pravdu říci milou i nemilou, na pravdě budovati osud člověka a národa, pravdu výše klást, než všechny zájmy a ničemu jí neobětovati nás učil profesor Masaryk už v boji rukopisném a často později, a bude prvním heslem naší univerzity. (...) Avšak vědění a vzdělání, veskerá osvěta je málo cenná, není-li provázána vnitřní opravdovostí a mravností.“ – „Všecek pokrok vzdělanostní,“ praví Masaryk, „sloužit musí opravě mravů a života.“ (...) Heslem míru tudíž bude: „Hledáme pravdu, ale chceme dobro, vychováváme nejen vzdělance, ale i charaktery a lidí.“

Druhou Englišovou řečí bylo jeho vystoupení při slavnostní promoci čestným doktorem MU v Brně – společně s prof. F. Weyrem – 21. 4. 1947 – *Svoboda myšlení a přesvědčení*. Engliš už tehdy varoval před potlačením svobody a demokracie, k němuž pak zanedlouho došlo: „Jde o odstranění individualismu, jeho dobrovolnosti, odpovědnosti i zásluhy, jakož i soutěže a výběru ve vědecké a kulturní práci, jde o její zkolektivizování a řízení a nakonec o její usměrňování, uniformování a zdogmatizování zcela tak, jak tomu jest v oblastí hospodářské. Ale to je cesta od svobodné myšlenky k dogmatům podle soudobého zájmu státního. Duch národa má být spoután a usměrňován. (...) Ale jen ve svobodě se může zrodit myšlenka a velké dílo. Svoboda myšlení, přesvědčení a jeho projev je to nejzákladnější, co člověk má, to je více nežli bohatství, protože v něm je krása i moc, pro myšlenku není hranic a nemůže být trvalých pout, ať jsou ze železa nebo ze zlata. Kéž tato univerzita je provždy Masarykovou i v tom smyslu, že bude vždy v jeho duchu hájit demokracii a svobodu myšlení.“

Poznámka: Vzhledem k tomu, že mi šlo ukázat K. Engliše jako pedagogicko-vědeckého pracovníka, pomínil jsem záměrně jeho činnost poslance Moravského sněmu, poslance Národního shromáždění, ministra financí, guvernéra Národní banky československé atd. – Ve svém příspěvku jsem se opíral o I. svazek z J. Malinovy edice *Osobnosti – František Vencovský: Karel Engliš* (Brno, Nadace Universitas Masarykiana etc. 1993, 164 s., kde je na s. 136-144 výběrová personální bibliografie, tj. díla Englišova a díla o něm).

J. SEDLÁK

130. výročí narození Emanuela Šrámka (10. května 1881 – 18. března 1954)

Letos uplyne 130 let od narození univerzitního profesora Emanuela Šrámka, prvního profesora fonetiky na brněnské univerzitě, dlouholetého učitele Filozofické fakulty Masarykovy univerzity, významného odborníka

v oboru obecné a experimentální fonetiky a vynikajícího romanisty.

Narodil se 10. května 1881 v brněnské čtvrti Židenice. Po středoškolských studiích úspěšně završil v roce 1907 studium německého a francouzského jazyka na pražské Karlově univerzitě, kde roku 1909 získal i titul PhDr.

Poté učil na středních školách v Brně, od roku 1919 byl rovněž činný jako lektor anglického jazyka a literatury na brněnském Vysokém učení technickém. Svě zkušenosti z pedagogické práce zúročil v učebnici francouzštiny (*Abrégé de grammaire française*), kterou vydal v roce 1913 ve spolupráci s H. Fialou. Již zde se projevil jeho zájem o praktické aplikace fonetiky.

Hluboké jazykové znalosti přivedly profesora Šrámka k vědeckému zájmu o zvukovou stránku řeči. V letech 1915-1916 studoval vyšší matematiku a experimentální fyziku na brněnské technice a získal tak předpoklady k tehdy se rozvíjející experimentální fonetické práci.

V roce 1921 zanechal kariéru středoškolského pedagoga a odjel do Paříže, kde se věnoval studiu experimentální fonetiky – začal pracovat ve fonetické laboratoři na *Collège de France* u prof. P. Rousselota, zakladatele experimentální fonetiky, a brzy se stal jeho asistentem. Po jeho smrti převzal řízení laboratoře a vedl ji pod patronací prof. A. Meilleta.

V tomto období vzniká několik jeho fonetických studií o tehdy málo probádaných jazycích; věnuje se např. bengálštině (*Les consonnes rétroflexes du bengali et leurs correspondants non rétroflexes*, 1928), pandžábštině (*Panjabi Phonetics Experimental Study of amritsar dialect*, 1932), přispívá k poznání makedonských nářečí (*Le parler de Bobočica en Albanie*, 1935) ad. Vedle práce v laboratoři byl činný i pedagogicky: vyučoval cizince na Sorbonně francouzské výslovnosti, působil na univerzitních prázdninových kurzech v Tours, byl lektorem češtiny na pařížské škole orientálních jazyků.

Po návratu se Šrámek habilitoval v roce 1931 na brněnské univerzitě pro obor experimentální fonetika a působil pak střídavě v Paříži a v Brně. Češtině věnoval pozornost ve spise *Pokus o stanovení jakosti českých samohlásek* (1927), kde určuje akustickou charakteristiku českých samohlásek. Aby bylo dosaženo co nejspolehlivějších a nej přesnějších vý-